

การอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

A Traditional Art and Culture Conservation for Cultural Tourism Development of Local Administration in Northeast Region

จักรกฤษณ์ ไชยรินทร์¹ และ สมบูรณ์ สุขสำราญ²

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ (2) ศึกษาบทบาทเชิงรุกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน ด้วยวิธีการศึกษาการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเพณีศิลาโชน และประเพณีการรำขึ้นปราสาทเขาพนมรุ้ง กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น นายกเทศบาลมนตรี หัวหน้าวัฒนธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิจัย พบว่า ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น ภูมิปัญญาชาวบ้านในลักษณะที่เป็นนามธรรมและลักษณะที่เป็นรูปธรรมจะสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คือ (1) ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ (2) ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน (3) ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย ทั้งสามลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน คือ ชีวิตของชาวบ้านสะท้อนออกถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ประเพณีศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ปกครองส่วนท้องถิ่น

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

² อาจารย์ที่ปรึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Abstract

The purpose of this study was to (1) study the role of conservative traditions and traditional arts in the local government organization in the Northeast and (2) to study the proactive role of local government organizations in the Northeast. It is in the conservation of traditional and traditional arts to develop sustainable cultural tourism. The study of the conservation of traditional customs and traditional arts of the Ghost traditions Ta Khon. And the traditional dance of Phanom Rung Castle. Sample provided. Local leader Prime Minister's Council Chief of provincial culture Director of Tourism Authority of Thailand, Northeastern Region

The results show that: The conservation of traditional and traditional arts and culture of the local government. In the Northeast, folk wisdom in abstract and concrete manner is reflected in three closely related aspects. (1) The close-up relationship is the relationship between people and the world. (2) Relationships with others sharing in society or in community. (3) Relationship with the sacred supernatural what can not be touched. These three characteristics are the three dimensions of the same story: the life of the people reflects on the wisdom of living in unity. Like the three corners of the triangle. Wisdom is the foundation for the life of the villagers.

Keywords: A Traditional Art and Culture Conservation, Cultural Tourism, Local Administration

1. บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 78 กำหนดว่า รัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น นอกจากนี้ ในการดำเนินการปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ยังได้ระบุไว้ในหมวด 9 รวมทั้งหมด 9 มาตรา อันเริ่มตั้งแต่มาตราที่ 282 ถึงมาตรา 290 ซึ่งโดยรวมแล้ว พบว่า มาตราทั้งหมดกล่าวถึง การที่รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเอง ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยรัฐบาลเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายในกรอบของกฎหมาย เท่านั้น

ตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย ได้แบ่งโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การบริหารราชการส่วนกลาง การบริหารราชการส่วนภูมิภาค และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น โดยการบริหารราชการส่วนกลางเป็นการรวมอำนาจ (centralization of power) การบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นการแบ่งอำนาจ (de-concentration of power) และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเป็นการกระจายอำนาจ (de-centralization of power) การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา มีลักษณะการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง เพื่อความมั่นคงและความสะดวกในการบริหารงาน และด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดอันเนื่องมาจากระบบโครงสร้าง ระบบงบประมาณ บุคลากร และศักยภาพในการดำเนินงานของการบริหารงานแบบรวมศูนย์ทำให้การดำเนินการต่างๆ ของรัฐบาลไม่อาจตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของประชาชนในด้านการบริการ และการอำนวยความสะดวกได้ ดังนั้นจึงเกิดแนวความคิดในเรื่องการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองให้ประชาชนในท้องถิ่น (ราชการบริหารส่วนภูมิภาค) เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐบาล และเพื่อให้การดำเนินการให้บริการและอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ทัวถึง และรวดเร็ว และประการสำคัญอีกประการหนึ่ง เพื่อส่งเสริมให้ประชาชน ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย

ทั้งนี้ พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยตรงฉบับล่าสุดที่เกิดขึ้นเพราะการกำหนด นโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศกระจายอยู่ตาม หน่วยงานของรัฐ ทำให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาไม่มีเอกภาพ เป็นไปอย่างไร้ทิศทางและไม่ต่อเนื่อง ประกอบกับสภาพการณ์ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายประเภทยังมีได้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นเหตุให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและด้อยคุณภาพ นำมาซึ่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเป็นอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศให้มีคุณภาพและมีความยั่งยืน สร้างกลไกในการกำหนดนโยบายและ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศให้เป็นไปอย่างมีระบบสอดคล้องและเชื่อมโยงกันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น เพื่อให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวมีเอกภาพ และมีความต่อเนื่อง ตลอดจนเพื่อให้มีระบบการบริหาร จัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสม

การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นับได้ว่า เป็นปรากฏการณ์ที่ได้เริ่มแพร่หลายในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ทั้งประเทศที่ใช้การปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย อย่างประเทศในกลุ่มยุโรปตะวันออก โดยที่ระดับของการกระจายอำนาจจะมีความแตกต่างกัน ตามเงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของแต่ละประเทศและประเทศสำหรับประเทศไทยภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น โดยได้กำหนดไว้ในหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในมาตรา 78 แสดงให้เห็นว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” เริ่มเข้ามามีบทบาทด้านการท่องเที่ยวที่ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะการแต่งตั้งนายกสมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย นายกสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย เป็นคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น อีกทั้งยังมีส่วนกำหนด นโยบายและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศในภาพรวม

การกล่าวถึง เรื่อง ภูมิปัญญา (folk wisdom) ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น มักจะหมายถึง สิ่งที่เป็นนามธรรมส่วนยอดส่วนปลายสุดของสถาบันสังคม (social institution) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมแต่ละสังคม และสถาบันสังคมนั้นจะต้องดำรงอยู่คู่กับกลุ่มคน ซึ่ง เรียกว่า องค์กรทางสังคม (social organization) องค์กรทางสังคมนี้ดำรงตนเป็นเอกเทศไม่ได้จำเป็นต้องมีสถาบันสังคมเป็นองค์ประกอบที่เหนียวแน่น สถาบันสังคมและองค์กรทางสังคมนี้ เมื่อผลึกเข้าด้วยกันเป็นหน่วยรวมอันเดียวกันแล้ว มีชื่อเรียกว่า โครงสร้างทางสังคม (social structure) ซึ่งสามารถแยกเป็นส่วนต่างๆตามหน้าที่เฉพาะได้ แต่ละส่วนมีหน้าที่เฉพาะเรียกว่า หน่วยทางสังคม (social unit) ดังนั้น แต่ละหน่วยสังคม ประกอบด้วย คน (หลายคน) และระเบียบแบบแผนสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติของคนเหล่านั้น หากจะทำให้ชัดเจนแต่ละหน่วยสังคมประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ประการ คือ (1) ตำแหน่งทางสังคม (2) หน้าที่ (3) แบบแผนพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ และบรรทัดฐานทางสังคม (4) องค์กรวัตถุ จากโครงสร้างของหน่วยสังคม นี้ สังกัป เรื่องภูมิปัญญา เป็นเนื้อหาสาระส่วนหนึ่ง หรือหลายๆ อย่าง ผสมผสาน นอกจากนี้ ยังอาจกล่าวเพิ่มเติมต่อไปอีกได้ว่า ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีการเชื่อมโยงกันไปหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่อง อาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษาและวัฒนธรรม (เรื่องเดช ปิ่นเขียนนิตย์, 2542, น. 1-5)

การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของไทย เป็นหน้าที่ของหลายฝ่ายที่ต้องประสานการทำงานให้สอดคล้องกัน ทั้งชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น หน่วยงานราชการ ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว โดยในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั้น ควรจะมีบทบาทต่อการอนุรักษ์ และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ (1) กำหนดนโยบาย แผนงานและ โครงการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (2) รมรงค์และประชาสัมพันธ์ให้เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างสมดุลและผสมผสาน (4) ส่งเสริมบทบาทของชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานราชการผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (สมประสงค์ น่วมบุญคือ และคณะ, 2552)

การพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชุมชน ท้องถิ่น และเชิงพื้นที่ อย่างยั่งยืนที่ครอบคลุมพื้นที่ระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด จึงมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนบนพื้นฐานการพัฒนา เศรษฐกิจ แต่จะต้องดำเนินควบคู่เพื่อการป้องกันการสูญเสียดุลยของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมทั้งการเสริมสร้าง ประสบการณ์ การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้กับผู้มาเยือน การพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชุมชนท้องถิ่น และเชิงพื้นที่ จึงควร

กำหนดการวางแผนระยะยาวเพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจกับชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นการลดผลกระทบด้านความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงหน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นักวิชาการ และผู้กำหนดนโยบาย จะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดเป้าหมายทิศทาง และประเภทของการท่องเที่ยว ที่ควรจะเป็นของเขตพื้นที่ โดยเฉพาะการครอบคลุมพื้นที่ในระดับชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

เพื่อให้การดำเนินการท่องเที่ยว บรรลุองค์ประกอบตามหลักการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงได้มีการประชาสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 4 องค์ประกอบ ดังนี้ (1) องค์ประกอบด้านพื้นที่การท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะนำเสนอแหล่งธรรมชาติแล้วยังสามารถนำเสนอวิถีชีวิตของท้องถิ่น ความมีน้ำใจ การต้อนรับ รวมทั้งการรื้อฟื้นเอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น (2) องค์ประกอบด้านการจัดการ ได้แก่ การออกระเบียบเพื่อกำหนดราคาสินค้าและการกำหนดแนวทางเพื่อการจำหน่ายสินค้าร่วมกัน เช่น การกำหนดให้ผู้จำหน่ายสินค้าต้องสวมเสื้อที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมกันของชุมชน นอกจากนั้นยังเป็นเรื่องการดำเนินการด้านสาธารณสุข ปลอดภัย การจัดการขยะ การรักษาสีสิ่งแวดล้อม และการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานชุดต่างๆ (3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ โดยมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีการสอนทำหัตถกรรมท้องถิ่น การจัดที่พักโฮมสเตย์ การขี่จักรยานท่องเที่ยวรอบชุมชน การบรรยาย การตั้งจุดประชาสัมพันธ์ (4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมซึ่งทำได้โดยวิธีการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมด้วยการตั้งคณะกรรมการการบริหารงานแบ่งกลุ่มผู้จำหน่ายสินค้าเพื่อดูแลการปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม การตั้งกล่อรับความคิดเห็น (จริยาวัฒน์ โลหะพูนตระกูล, 2553)

ปัจจุบันการท่องเที่ยว นับว่ามีบทบาทในการสร้างรายได้หลัก ด้วยเหตุนี้ในหลายๆ ประเทศจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พร้อมกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทย ที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชน และนำเงินตรา เข้าสู่ประเทศได้อย่างมหาศาล ผลของการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้กระบวนการเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยว ต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยว ชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น และสนับสนุนการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว โดยความร่วมมือแบบพหุภาคีอันนำไปสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว แห่งภูมิภาคเอเชียที่ยั่งยืน แม้การท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศชาติ แต่เมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ใดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ก็ย่อมหมายถึงการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้น มากขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นก็เท่ากับเป็นการสร้างปริมาณมูลฝอย น้ำเสีย สิ่งปฏิกูล และมลพิษอื่นๆ ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่สวนอุทยาน อันเกิดจากสถาปัตยกรรมที่ไม่กลมกลืน ปัญหาที่เกิดจากการขาดระบบการจัดการมลพิษในพื้นที่ท่องเที่ยว ดังนั้นจำเป็นต้องมีมาตรการในการจัดการพื้นที่ ที่เหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมดุล ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมให้เปลี่ยนแปลงไป (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2545, น. 11)

วัฒนธรรมดั้งเดิม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือของอีสาน นั้น มีรากฐานมาจากจารีตประเพณี เป็นระบบศีลธรรมแห่งสิทธิให้คุณค่าการธรรมชาติ เป็นเรื่องของภูมิปัญญา บังคับใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจชุมชน จารีตประเพณีเป็นเครื่องมือในการระบียบชุมชน และจัดระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ประกอบกับ ยุคนี้ที่เศรษฐกิจตกหล่มมานาน เราคิดเปลี่ยนประเทศไทยไปเป็น “หล่นล้ำไอโคโนมิ” เป็นหลักเพราะคิดเองทำเองและเริ่มจากจุดแข็งเราเอง น่าจะถนัดกว่า ได้ผลกว่า “หล่นล้ำไอโคโนมิ” คือการใช้ความ “หล่นล้ำ” ของคนไทย หมายถึง รักสนุก ชอบละเล่น บันเทิงเรีงรมย์ นำรักมีมารยาท มีเสน่ห์ ทำตัวสบายๆ ใจกว้าง ชอบบริการ หรือดูแลแขกหรือผู้มาเยือน เป็นจุดเริ่มต้นในการบริการท่องเที่ยว (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560, น. 216)

การศึกษา เรื่อง “การอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” นี้ เพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน จึงเป็นทางเลือกของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในสหัสวรรษใหม่ที่ควรพลิกฟื้นศักยภาพของชุมชน โดยการศึกษาวิถีคิดและภูมิปัญญา ตลอดจน แนวทางการเสริมสร้างการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตนเอง และการตระหนักถึงคุณค่าที่ ทวนกระแสรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งตอบสนองปัจจัยเชิงธุรกิจการค้าและบริการเป็นหลัก และเป็นการสร้าง อำนาจการต่อรองกับภาคธุรกิจภายนอกอย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดเป็นการอนุรักษ์และก่อให้เกิดความยั่งยืนของแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนมิให้ล่มสลายไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่กำลังบีบคั้นทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรมจนไม่เหลือสาระที่แท้จริงใดๆ ซึ่งการท่องเที่ยวจัดได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยมีคุณประโยชน์ต่างๆ มากมายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อนึกถึงการท่องเที่ยวก็ไม่ควรนึกถึงประโยชน์เพียงด้านเดียว เพราะหากขาดการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวที่ดี อาจก่อผลกระทบเชิงลบตามมาอย่างมาก

การศึกษาวิจัย ในประเด็น การอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในครั้งนี้ เป็นการศึกษา กรณีศึกษาของประเพณีผีตาโขน จังหวัดเลย และการศึกษาประเพณี การรำขึ้นปราสาทเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรณีศึกษา 2 ประเพณีดั้งเดิม ที่เกี่ยวกับจารีตประเพณีเป็นเครื่องมือในการระบียบชุมชนและจัดระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. คำถามการวิจัย

- 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีบทบาทในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างไรบ้าง
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้การอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 2) เพื่อศึกษาบทบาทเชิงรุกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

4. ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นกรณีศึกษา ของประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ประเพณี คือ ประเพณี ผีตาโชน เป็นประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม ของจังหวัดเลย และ ประเพณี การรำขึ้นปราสาทเขาพนมรุ้ง เป็นประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของจังหวัดบุรีรัมย์

5. วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการดำ เนินการรวบรวมข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ จากเอกสาร ตำรา งานวิจัย และดำเนินงานภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูล ภาคสนามด้วยตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านเรื่องการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างลึกซึ้ง

ผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง โดยเลือกพื้นที่กรณีศึกษา อันได้แก่ ประเพณีผีตาโชน ซึ่งเป็นประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม ของจังหวัดเลย และ ประเพณีการรำขึ้นปราสาทเขาพนมรุ้ง ซึ่งเป็นประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม ของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยประชากรเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการเลือกแบบเจาะจง ประกอบไปด้วย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น นายกเทศบาลมนตรี หัวหน้าวัฒนธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

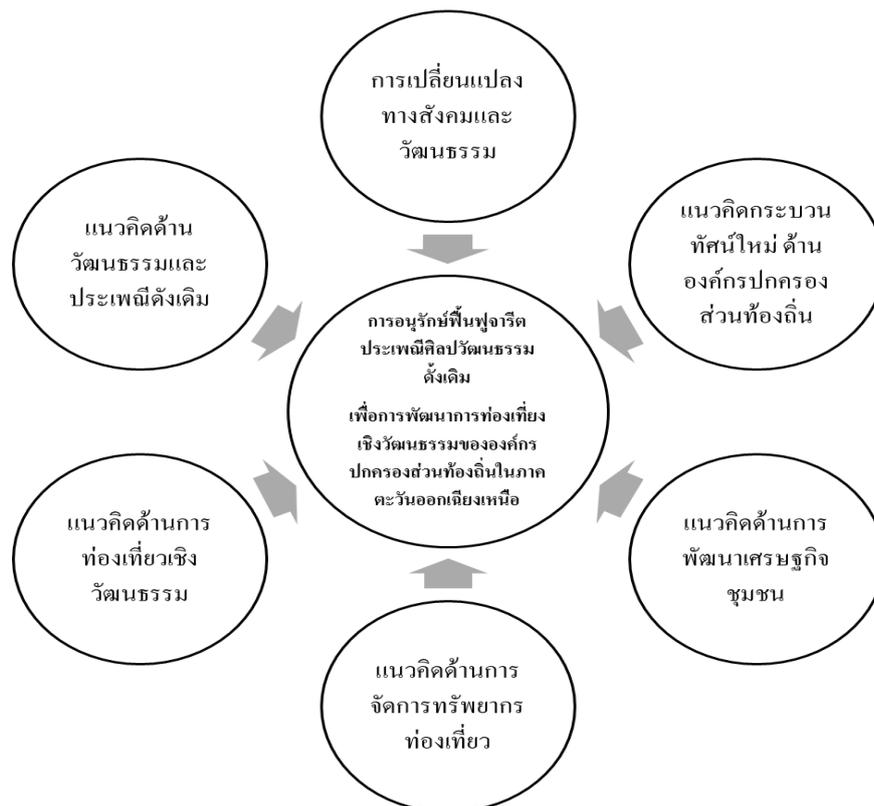
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ตำรา เอกสาร และแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องบันทึกเสียง อุปกรณ์การบันทึกภาพ ในการจัดทำแนวทางการสัมภาษณ์ผู้วิจัย ได้มีการกำหนดประเด็นขอบเขตในการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดของการวิจัย และร่วมปรึกษากับอาจารย์ที่ ปรึกษาวิทยานิพนธ์

การวิเคราะห์ข้อมูล วิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็น วิธีการสร้างข้อสรุปจากการศึกษารูปแบบ โดยมีการแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์แบบอุปนัย และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างโครงสร้าง ข้อสรุปข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลบรรยายเช่นกัน ซึ่งได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการจดบันทึก ซึ่งในงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีลักษณะพิเศษที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ กระบวนการต่างๆ นั้นจะต้องมีความต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงไม่ต้องรอจนกว่า มีการเก็บข้อมูลได้สำเร็จจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัย สามารถวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลได้เลย ทั้งยังสามารถปรับปรุงแนวทางการเก็บข้อมูลได้อย่างทันท่วงที เป็นกระบวนการประเมินอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทราบข้อมูลที่ขาดได้ สามารถนำมาเพิ่มเติมได้อย่าง ทันท่วงที

ตารางที่ 1 แสดงวัตถุประสงค์ ประเด็นศึกษา แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์	ประเด็นที่จะศึกษา ประเด็นหลัก / ประเด็นรอง	ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
<ul style="list-style-type: none"> เพื่อศึกษาบทบาทในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 	<ul style="list-style-type: none"> คุณค่าของจารีตประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมท้องถิ่น บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและการฟื้นฟูจารีตประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม
<ul style="list-style-type: none"> เพื่อศึกษาบทบาทเชิงรุกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีในการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน 	<ul style="list-style-type: none"> บทบาทเชิงรุกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 	<ul style="list-style-type: none"> แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการใช้จารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง “กลไกขับเคลื่อน” ผู้การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

6. กรอบแนวคิดการวิจัย

7. สรุปผลการวิจัย

6.1 ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม: การเล่นผีตาโขน

ประเพณีการเล่นผีตาโขน เป็นประเพณีที่ชาวด่านซ้ายจังหวัดเลยถือปฏิบัติสืบต่อกันอย่างยาวนาน ผู้ที่สวมบทบาทเป็นผีตาโขนนั้นจะต้องสวมหน้ากากที่น่าเกลียดน่ากลัว ทำจากหวดหนึ่งข้างเหนียว แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสด สดใส ออกเดินร่วมขบวนไปกับขบวนแห่งานบุญหลวง ซึ่งจะจัดรวมไปกับงานบุญหลวง ที่วัดโพธิ์ชัย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย คำว่า “ผีตาโขน” นั้นสันนิษฐานได้อยู่ 2 ทาง คือ หนึ่ง มีที่มาจากเรื่องราวของพระเวสสันดรชาดก ว่าเมื่อพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเสด็จออกจากป่า กลับคืนสู่เมืองนั้น บรรดาผีป่าและสิ่งสาธัตว์ทั้งหลายต่างพากันแฝงเร้นมากับชาวบ้านเพื่อรอส่งกลับบ้านกลับเมือง จึงเรียกกันว่า ผีตามคน จนกระทั่งเพี้ยนเสียงมาเป็น ผีตาโขน อีกทางหนึ่ง คือ เชื่อว่าประเพณีผีตาโขน เป็นการละเล่นเพื่อบวงสรวงบูชาดวงวิญญาณบรรพชน เนื่องจากชาวด่านซ้ายเชื่อกันว่า บรรพชนที่เสียชีวิตไปแล้วจะกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์หรือความหายนะกับบ้านเมืองได้ เพื่อให้เป็นที่พอใจของดวงวิญญาณบรรพชน ชาวบ้านจึงจัดให้มีการละเล่นผีตาโขนขึ้น ซึ่งจะจัดรวมไปกับงานบุญผะเหวด งานบุญสงกรานต์ งานบุญบั้งไฟและงานบุญซำฮะ ในช่วงรอยต่อของเดือนมิถุนายนจนถึงช่วงต้นเดือนกรกฎาคม ของทุกปี การเล่นผีตาโขนนั้น จะเล่นกันเฉพาะในงานประเพณี บุญหลวง ที่จะจัดขึ้นในเดือน 8 (ตามปฏิทินไทย) นิยมจัดงาน 3 วันด้วยกัน วันแรก ชาวด่านซ้ายจะเรียกวันนี้ว่า วันรวม หรือวันโฮม ชาวบ้านจะช่วยกันสร้างห่ออุปคุตขึ้นก่อน วันที่สอง จะเป็นพิธีอัญเชิญพระอุปคุตเข้ามาประดิษฐานภายในวัด ด้วยเชื่อกันว่าจะการอัญเชิญตัวแทนพระอุปคุตเข้ามาประดิษฐานในวัด จะช่วยป้องกันเหตุเภทภัยต่างๆ ไม่ให้เกิดขึ้นในงานได้ในวันนี้ จะมีขบวนแห่ผีตาโขนออกมาขบวนเครื่องดนตรีพื้นเมืองอย่างสนุกสนานไปตลอดเส้นทางจนกระทั่งถึงวัด และวันที่สาม จะเป็นวันประกอบพิธีทางศาสนาและอุทิศบุญกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด ฟังเทศน์มหาชาติ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวัด ปัจจุบัน ประเพณีเล่นผีตาโขน นอกจากจะเป็นประเพณีที่ชาวด่านซ้ายช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนแล้ว ประเพณีนี้ ยังช่วยกระตุ้นในเรื่องของการท่องเที่ยว นำเม็ดเงิน ชื่อเสียงมาสู่จังหวัดเลยเป็นประจำทุกปี

ตำนานเรื่องเล่าที่มาของผีตาโขน พระเอกของงานนี้ นับเป็นอุบายอันแยบคายเฉพาะของบรรพบุรุษเมืองด่านซ้ายให้เด็ก ๆ ในเมืองเล่นสนุกกันเป็นการส่งท้ายงานบุญโดยจับเอา เวสสันดรชาดก พระชาติที่ 10 ที่สำคัญที่สุดของพระพุทธเจ้าในตอนพระเวสสันดรจะได้กลับคืนพระนคร บรรดาผีป่าทั้งหลายต่างพากันมาส่งเสด็จจนถึงในเมือง เมื่อเข้าเมืองด้วยความเป็นผีป่าไม่เคยเข้าเมือง ก็เลยออกพากันตระเวนเที่ยวเมือง โดยไม่ได้ทำอันตรายใคร แต่ด้วยความที่เป็นผี เมื่อชาวเมืองไปพบเข้าจึงตกใจกลัว สัญชาตญาณผีก็อดที่จะแลบลิ้นปลิ้นตาหลอกชาวบ้านไม่ได้ เมื่อได้เวลาบรรดาผีป่าก็จะพากันออกนอกเมืองกลับคืนสู่ป่า พร้อมๆ กับนำพาความโชคร้ายและทุกข์โศกโรคภัยทั้งปวงออกจากเมืองไปด้วย

ประเพณีแห่ผีตาโขน เป็นงานประเพณีเล็กๆ ที่เล่นกันอยู่ในขอบเขตอำเภอเล็กๆ คืออำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย แต่ด้วยรูปแบบและเนื้อหาของงานที่เป็นเรื่องผีๆ แต่เป็นผีน่ารักน่าสนุกจึงน่าสนใจยิ่งสำหรับมนุษย์งานเล็กจากอำเภอเล็กๆ งานนี้ สุดท้ายจึงก้าวออกไปเป็นงานประเพณีที่เขตหน้าชุดาของภูมิภาคอีสาน และกลายเป็นงานประเพณีระดับชาติ ทุกปีจะมีชาวต่างประเทศจากทั่วโลกเดินทางไปเที่ยวชมงานผีๆ งานนี้กันปีละไม่ใช่น้อย งานประเพณีแห่ผีตาโขน เป็นการร่วมงานสำคัญของท้องถิ่นสามงานเข้าด้วยกันคือ งานบุญผะเหวด หรือบุญพระเวส อันเป็นงานฉลองการฟังเทศน์มหาชาติ งานแห่ผีตาโขน และงานบุญบั้งไฟ เข้าด้วยกัน

รูปแบบประเพณี งานประเพณีแห่ผีตาโขน ผูกพันแนบแน่นกับองค์พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองคือ องค์พระธาตุศรีสองรัก ที่เชื่อกันว่าสร้างขึ้นโดยพระมหาจักรพรรดิฝ่ายกรุงศรีอยุธยาและพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชฝ่ายกรุงศรีสัตนาคานหุด เพื่อเป็นประจักษ์พยานถึงมิตรภาพระหว่างกันวงจรของ ประเพณีผีตาโขน เริ่มต้นขึ้นโดยบุคคลศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองสองคนคือ เจ้าพ่อกวนและเจ้าแม่ นางเทียม ที่มีฐานะเป็นดังผู้วิเศษหมอผี และครูใหญ่ของเมืองที่มีหน้าที่หลักในการดูแลองค์พระธาตุศรีสองรัก พระธาตุคู่เมืองด้านซ้ายโดยเจ้าพ่อกวนและเจ้าแม่ นางเทียม จะเป็นจุดเริ่มต้นวงจรของประเพณีนี้ เริ่มต้นจากพิธีบายศรีที่บ้านของเจ้าพ่อกวนและเจ้าแม่ นางเทียม ในภาคเช้าและระหว่างที่พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์กำลังดำเนินอยู่นั้นเอง เด็กๆ ในทุกบ้านเรือนของเมืองด้านซ้ายก็จะช่วยกันจัดหาเศษผ้ามาเย็บเป็นเสื้อผ้าของผีตาโขน หาดูปรกรณ์ คือ หวดนึ่งข้าวเหนียวและแกนกำนมะพร้าวมาทำหน้ากากผีตาโขนด้วยการวาดลวดลายเพิ่มสีสันเป็นผีตาโขนที่หน้าตาโหดร้ายน่ากลัว หา “หมากกะແລ່ງ” หรือกระดิ่งผูกคอไว้ควายมาทำเป็นเครื่องประดับ และที่สำคัญที่สุดที่ผีตาโขนหลายตัวประดับบรรจุประดิษฐานคอดยเป็นที่สุดก็คือ อาวุธของผีตาโขนเป็นดาบใหญ่ ทำด้วยไม้มีที่เค็ดของดาบอยู่ที่ปลายด้ามดาบที่ทำเป็นรูปปลัดขิกอันโต ทายอดกลมๆ เป็นสีแดงแจ๋เอาไว้ไล่จี้มสาวก ในเมืองโดยเฉพาะในภาคบ่าจะจะเป็นพิธีการในฝ่ายราชการ เป็นการแห่ผีตาโขน โดยจัดรูปขบวนแห่ อันประกอบด้วยผีตาโขนใหญ่ ที่ทำเป็นหุ่นใหญ่คล้ายหัวโตของภาคกลาง และผีตาโขนเล็ก เป็นเด็กๆ ผู้ชายในเมืองเกือบทั้งหมด ภาคบ่าเป็นการชุมนุมกันฟังเทศน์มหาชาติของผู้เฒ่าผู้แก่และผู้ใหญ่ในเมือง ส่วนในวันที่สอง ตั้งแต่เช้าเป็นการออกอาละวาดไปทั่วเมืองของชาวผีตาโขน และตกช่วงบ่าจะเป็นพิธีจุดบั้งไฟขอฝน เป็นอันหมดสิ้นประเพณีแห่ผีตาโขนรวม 2 วันกับหนึ่งคืนด้วยกัน จุดเด่นของพิธีกรรม จุดเด่นที่สุดของงานนี้จะมีอยู่ด้วยกันสองช่วงคือ ภาคบ่าวันแรกอันเป็นขบวนแห่ผีตาโขนอันน่าสยดสยองและสวยงาม และวันที่สองช่วงสายที่ผีตาโขนจะออกอาละวาดไปทั่วเมือง (<http://www.ku.ac.th/e-magazine/july47/ghost.html>, 10 ตุลาคม 2560)

6.2 ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม: ขึ้นเขาพนมรุ้ง

งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง เป็นประเพณีที่จัดขึ้นทุกปี ณ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยจะจัดในช่วงปลายเดือนมีนาคมถึงต้นเดือนเมษายนของทุกปี เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งอันงดงาม และทรงคุณค่า ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดบุรีรัมย์ ให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป และแสดงถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ ชาวบ้านในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ และใกล้เคียง เชื่อกันว่าในชั่วชีวิตของตน ต้องขึ้นเขาพนมรุ้ง เพื่อที่ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนเขาพนมรุ้ง ซึ่งมีปราสาทหินเขาพนมรุ้งเป็นที่สถิตของเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น ฉะนั้นผู้เฒ่าผู้แก่มักจะเรียกร้องให้บุตรหลานพาขึ้นเขาพนมรุ้ง เพื่อนมัสการ สิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างน้อย 1 ครั้ง ในชั่วชีวิตของตน ความเชื่อดังกล่าวนี้ ริเริ่มมีมาแต่ครั้งใดไม่ปรากฏ แต่พบว่า ชาวบ้านที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงได้ยึดถือปฏิบัติกันสืบต่อมา ผ่านคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง จนถือกันเป็นประเพณีว่าชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงต้องขึ้นเขาพนมรุ้ง นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันสถิตอยู่ที่ปราสาทหินทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนจน คนร่ำรวยต้องหาโอกาสให้ได้

ชาวบ้านในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ และใกล้เคียง เชื่อกันว่าในชั่วชีวิตของตนต้องขึ้นเขาพนมรุ้ง เพื่อที่ไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนเขาพนมรุ้ง ซึ่งมีปราสาทหินเขาพนมรุ้งเป็นที่สถิตของเทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น ฉะนั้นผู้เฒ่าผู้แก่มักจะเรียกร้องให้บุตรหลานพาขึ้นเขาพนมรุ้ง เพื่อนมัสการ สิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างน้อย 1 ครั้ง ในชั่วชีวิตของตน ความเชื่อดังกล่าวนี้ริเริ่มมีมาแต่ครั้งใดไม่ปรากฏ แต่พบว่า ชาวบ้านที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงได้ยึดถือปฏิบัติกันสืบ

ต่อมา ผ่านคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง จนถือกันเป็นประเพณีว่าชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงต้องขึ้นเขาพนมรุ้งนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันสถิตอยู่ที่ปราสาทหินทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนจน คนร่ำรวยต้องหาโอกาสให้ได้

ในอดีต ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ก่อนพุทธศักราช 2481 หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะเตรียมตัวพร้อมเสบียงอาหารที่เดินทางไกล ไปยังเขาพนมรุ้งส่วนใหญ่ มักจะนัดแนะเพื่อนบ้านญาติพี่น้องไปพร้อมๆ กันเป็นกองเกวียนขนาดใหญ่ หรือถ้าเป็นคหบดี ค่อนข้างมีฐานะ จะเดินทางโดยตระเทาะ เป็นเกวียนขนาดเล็กที่มีการตกแต่งอย่างงดงาม เป็นการแสดงฐานะของผู้เป็นเจ้าของด้วย เดินทางรอนแรมกันไปหลายวันตามระยะทางไกลหรือไกลจากหมู่บ้านของเขา การขึ้นเขาพนมรุ้งในสมัยแรกๆ นั้น เป็นลักษณะต่างคนต่างไป และไปพบกันที่เขาพนมรุ้ง บางกลุ่มเดินทางขึ้นเขา ขณะที่บางกลุ่มเดินลงเขาเพื่อกลับยังเคหะสถาน ตลอดฤดูแล้งระหว่างเดือน 3 ถึงเดือน 5 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ว่างจากงานไร่ นา แต่กระนั้นก็ตามชาวบ้านในละแวกจังหวัดบุรีรัมย์และใกล้เคียงได้เรียนรู้ว่า ในวันเดือน 5 ขึ้น 15 ค่ำนั้น เป็นวันที่พระอาทิตย์ขึ้นส่องแสงผ่านประตูทุกช่องทั้ง 15 ช่องตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตกของปราสาทพนมรุ้ง และในเย็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 พระจันทร์จะขึ้นตรงกับช่องประตูทุกช่อง เช่นเดียวกัน

“ในกรณีดังกล่าวอธิบายได้ว่า สถาปนิกหรือช่างก่อสร้างชาวขอมโบราณมีความรอบรู้ เรื่องดาราศาสตร์ มาก และได้วางผังปราสาทโดยวางให้ตรงตามทิศตะวันออก-ตะวันตก โดยกำหนดเอาวันที่พระอาทิตย์ส่องแสงตั้งฉากกับพื้นโลกในบริเวณประเทศไทย นั่นคือ พระอาทิตย์จะส่องแสงตั้งฉากกับพื้นโลกเวลาเที่ยงตรง (คนยืนกลางแจ้งจะไม่มีเงา) วันที่พระอาทิตย์ส่องแสงตั้งฉากกับพื้นโลกคือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ในพุทธศตวรรษที่ 15-16 (แต่ปัจจุบัน พระอาทิตย์ได้ทำมุมเอียงไปบ้างแล้วตามวงโคจรของโลก พระอาทิตย์ พระจันทร์ ได้ทำมุมเปลี่ยนไปตามระบบสุริยจักรวาล”

ดังนั้น จึงพบว่า ชาวบ้านจะนิยมขึ้นเขาพนมรุ้งในวันเดือน 5 ขึ้น 15 ค่ำ หรือในวันใกล้เคียง เพื่อจะได้เห็นสิ่งมหัศจรรย์ดังกล่าวด้วย ครั้นมีผู้คนไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวันดังกล่าวจำนวนมาก จึงมีผู้ริเริ่มทำบุญกุศลจัดงานนมัสการพระพุทธบาทจำลอง ปิดทองพระพุทธรูป แต่กระนั้นก็ตาม ยังไม่ได้จัดทำบุญกันสม่าเสมอทุกปี ทั้งนี้ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ได้กระทำกันอย่างสม่าเสมอ น่าจะนับได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 เป็นต้นมา โดยมีพระภิกษุธรรมญาณ วัดท่าประสิทธิ์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งท่านมักจะไปรดน้ำที่เขาพนมรุ้งเป็นประจำทุกปี เพื่อปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน ท่านเห็นว่ามีผู้คนชาวไทย-ลาว ชาวเขมร และไทยเบ็ง มักจะขึ้นเขาพนมรุ้งมาบำเพ็ญกุศลในวันเวลาดังกล่าวจำนวนมาก ประกอบกับท่านได้เห็นตัวอย่างชาวสุรินทร์ได้มีประเพณีขึ้นเขาพนมสวาย ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 5 เพื่อปิดทองนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รอยพระพุทธบาทจำลอง ท่านจึงจัดประชุมชาวบ้านนุ ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงเขาพนมรุ้ง ช่วยกันถากถางตกแต่งสถานที่บริเวณลานหน้าปราสาทเขาพนมรุ้ง เพื่อจัดงานบุญงานกุศลอันเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง โดยจัดงานนมัสการและปิดทองรอยพระพุทธบาทจำลอง

7. อภิปรายผลการวิจัย

1) ความเข้มแข็งของชุมชน “กลไกขับเคลื่อน” ผู้การท่องเที่ยวยั่งยืนของท้องถิ่น

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบท รวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหา ร่วมกันของชุมชนแล้วจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอก ชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กร ชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือ ช่วยเหลือกันเพื่อ ผลประโยชน์ร่วมกันและด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย ในด้านการจัดการการท่องเที่ยว แนวคิดชุมชนเข้มแข็งมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะหาก “กลไก” การจัดการมีความเข้มแข็งก็จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่าง ถูกทิศทางและก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบน้อยที่สุด

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินงานการเสริม ความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้น และสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การ พัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชน ได้แก่

1) การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญ ปัญหา วิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม รับผิดชอบและร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิธีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจาก “ผู้สั่งการ” เป็น “ผู้สนับสนุน” ในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

2) การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบ ด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชน ได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสวัสดิภาพของชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผน ความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน (มูลนิธิสำนึกรักบ้านเกิด, 2559)

2) การจัดการการท่องเที่ยวของท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน เป็นเขตวัฒนธรรมที่ครอบคลุมจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะของพื้นที่เป็นแอ่งที่ราบในเขตที่ราบสูง ซึ่งโอบล้อมด้วยทิวเขาสูงทางด้านตะวันตกและทางใต้ พื้นที่ลาดเทลงทางฝั่งตะวันออก ทำให้แม่น้ำส่วนใหญ่ไหลลงแม่น้ำโขง อีสานมีความจำกัดในทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากสภาพอากาศแห้งแล้งในหน้าแล้ง แต่ถึงฤดูน้ำหลาก น้ำก็จะเอ่อท่วมสองฝั่งลำน้ำ ทำให้ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามที่เนินไม่ไกลจากลำน้ำ สะท้อนถึงภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐาน และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเดิมเคยอยู่ในเขตอิทธิพลอารยธรรมจากขอม และเป็นถิ่นที่อยู่

อาศัยของคนไท-ลาว กลุ่มต่างๆ จึงทำให้มีการผสมผสานวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้าด้วยกัน และสั่งสมสืบทอดต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมอีสานที่มีลักษณะเฉพาะตัวและน่าสนใจ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นดินแดนที่มีอารยธรรมเก่าแก่ ที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกและเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวบ่งบอกถึงคติ ความเชื่อ พิธีกรรม ค่านิยม ศาสนา และรูปแบบการดำเนินชีวิต ตลอดจนการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี สาเหตุที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมประเพณี ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการเป็นศูนย์รวมของประชากรหลากหลายเชื้อชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีการติดต่อค้าขายกับประเทศใกล้เคียง จนก่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีระหว่างกัน ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตก็มีความคล้ายคลึงกันด้วย ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ มีผลทำให้ศิลปะ วัฒนธรรม มีความแตกต่างจากภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย โดยสังเกตได้ จากรูปแบบวัฒนธรรมที่งดงามของชาวอีสานผ่านทางประเพณีต่างๆ ที่จัดขึ้น ทำให้สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรม ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ศิลปวัฒนธรรมของชาวอีสานมีพัฒนาการมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่ค้นพบล้วนแสดงให้เห็นว่า บรรพบุรุษ ของชาวอีสานรู้จักการใช้งานศิลปะภาพและสัญลักษณ์ต่างๆ เป็นตัวสื่อความหมายมาเป็นเวลายาวนานที่ยังคงบอกเรื่องราวของการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษในชุมชนชาวอีสานในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดี

3) ประเพณีการรำขี้เถ้าปราสาทพนมรุ้ง กับ การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

จากประวัติศาสตร์ ศิลปจารึก วัฒนธรรมพื้นบ้าน และคำบอกเล่าทั้งจากนักวิชาการและผู้คนในท้องถิ่น เหตุการณ์ในอดีตจะปรากฏขึ้น ด้วยความสำนึก ความเคารพสักการะ และเทิดทูนในดวงวิญญาณของบรรพชน ที่สร้างสรรค์งานศิลปะ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ นั้นได้กล่าวถึง “วัดคูดิม” ที่นำมาสร้างเป็นประเพณีขี้เถ้าพนมรุ้ง ได้แก่ ข้อมูลที่เป็น “ประวัติศาสตร์ ศิลปจารึก วัฒนธรรมพื้นบ้านและคำบอกเล่าทั้งจากนักวิชาการและผู้คนในท้องถิ่น” ข้อมูลเหล่านี้ถือได้ว่าเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ซึ่ง รังสรรค์ ธนะพรพันธ์ (2546, น. 28) ให้ความหมายไว้ว่า “ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม” การสร้าง ประวัตินี้ดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นการสร้าง เพื่อ “ขาย” ให้นักท่องเที่ยวรวมทั้งคนในท้องถิ่นได้มาเที่ยวชมในประเพณีทำให้คนในท้องถิ่นเชื่อว่าประวัติศาสตร์ในประเพณีขี้เถ้าพนมรุ้งมีวิถีคิดในการนำข้อมูลที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าได้อีกด้วย

จากการนำเสนอมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านในลักษณะที่เป็นนามธรรมและลักษณะที่เป็นรูปธรรมจะสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คือ

1) ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ

2) ความสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน

3) ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้งสามลักษณะนี้ คือ สามมิติ ของเรื่องเดียวกัน คือ ชีวิตของชาวบ้านสะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

ส่วนประกอบของศาสนาและความเชื่อที่สำคัญ มี 3 ส่วน ส่วนแรกคือ ความเชื่อในส่วนปรมัตถ์ในกรณีของ พุทธศาสนา หมายถึง คำสอนของพระพุทธเจ้า ส่วนที่สองคือ ส่วนพิธีกรรม เมื่อมีความเชื่อซึ่งเป็นภาคทฤษฎี ก็มี พิธีกรรมซึ่งเป็นภาคปฏิบัติ พิธีกรรมทางศาสนานี้อาจเป็นสิ่งเดียวกันกับขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสมาชิกของ สังคมยึดถือสืบเนื่องกันมา ส่วนที่สามคือ ผู้ประกอบพิธีกรรม หมายถึง พระสงฆ์ในศาสนาพุทธ พราหมณ์ในศาสนา ฮินดู และคนทรงหรือหมอผีในสังคมที่เชื่อในผีสาเกตเวคา

4) งานประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์กับระบบรัฐประศาสนศาสตร์

ระบบ รัฐประศาสนศาสตร์ ในที่นี้ หมายถึง ประชาสังคม หรือ Civil Society ถือเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสูงในกิจการสาธารณะระดับต่างๆ คือ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ไปจนถึงระดับประเทศ โดยมีการรวมตัว หรือเป็นกิจกรรมที่กระทำผ่านองค์กรนานาชนิด ด้วยความสมัครใจอย่างเป็นอิสระจากรัฐและทุน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาสังคม คือสังคมที่มี “การเมืองภาคประชาชน” เป็นกิจการสาธารณะที่ประชาชนมีส่วนร่วม นั้น ไม่ได้จำกัด เฉพาะ เรื่อง การเมืองอย่างเดียวนั้น หากรวมถึง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม อบรมเยาวชน เป็นต้น อาจกล่าว ด้วยคำสั้นๆ ได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สร้าง “สังคมเข้มแข็ง” หรือ “อารยสังคม” (พระไพศาล วิสาโล, 2544, น. 3-4) ประเพณีดั้งเดิม ผีตาโขน และประเพณีการขึ้นเขาพนมรุ้ง มีความสัมพันธ์กับระบบรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นอย่างมาก โดยพิจารณาได้จากเหตุผลหลายประการ ดังนี้

1) การกำหนดวันจัดงานไม่สามารถระบุได้ชัดเจน ภาครัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีสิทธิ์แสดง บทบาท ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับกรเข้าทรงของเจ้าพ่อกวน เมื่อได้กำหนดการวันที่ ที่แน่นอนแล้วประชาชนก็จะต้อง ปฏิบัติตาม ตลอดจนการนำเจ้าพ่อกวนขึ้นนั่งบนบั้งไฟเพื่อแห่ประกอบพิธี โดยมีประชาชนรวมทั้งขบวนผีตาโขนร่วม ในงาน ซึ่งเป็นการแสดงออกทางอำนาจการปกครอง ตลอดจนการกำหนดคนขึ้นไปในเวลาเดียวกัน

2) การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนพร้อมอุปกรณ์ ประกอบต่างๆ ขึ้นนั้นเป็นการทำให้ชาวบ้านได้รู้จักใช้ความคิดสร้างสรรค์ ระดมสมองให้เป็นประโยชน์ ได้รับความสนุกสนาน ร่าเริงบันเทิงใจ เป็นการพักผ่อน คลายความตึงเครียด เกิดความสามัคคี เกิดความรักกัน รักกันเสมือนญาติ เกิดเอกภาพทางสังคม (สาร สาระทัศน์นันทน์, 2544, น. 22)

3) ประเพณีผีตาโขน และขึ้นเขาพนมรุ้ง มีส่วนช่วยรักษายุทธศาสตร์ฐานในสังคม เพราะสามารถทำให้ชุมชนได้สำนึกในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ร่วมแรงร่วมใจกันด้วยความเต็มใจ เกิดความรักความสมัครสมาน สามัคคีในกลุ่มชน และการที่ทางราชการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงาน ทำให้ข้าราชการได้มีโอกาสที่จะใกล้ชิด ประชาชน นับเป็นการสร้างความผูกพันอันดีให้เกิดขึ้นต่อกัน (กาญจนา สวนประดิษฐ์, 2533, น. 181-182)

สรุปได้ว่า ประเพณีผีตาโขน และประเพณีการขึ้นเขาพนมรุ้ง มีส่วนในการร่วมสร้างชุมชนให้เกิดความ เข้มแข็ง ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ร่วมแรง ร่วมใจ และทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ในทุกๆ หน่วยงาน ของชุมชน ท้องถิ่น ที่ร่วมกันรับผิดชอบ โดยไม่มีการบังคับ ทุกคนมีความพร้อมเพรียงและเต็มใจในการร่วมประเพณี ในครั้งนั้น ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้ดำรงอยู่สืบไปได้ นั้น จำเป็นต้องอาศัย ความร่วมมือจากคนไทยทุกคน ปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบในการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้กับคนไทยทุกคน เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญ ของวัฒนธรรมว่าเป็นเรื่อง ที่ทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันรวมทั้งภาคเอกชนต้อง

ร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานการบริการความรู้ วิชาการ และทุนทรัพย์สำหรับจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน

8. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้โดยใช้หลัก เกณฑ์และมาตรฐานสากล รวมถึงการทำการตลาดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพ ของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ โดยมีจิตสำนึกรับผิดชอบและสะท้อน จริยธรรมของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย, 2549, น. 8-11) ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องกับการวางแผนการท่องเที่ยว จำเป็นต้องให้ความสำคัญในการทบทวนการท่องเที่ยวแบบมวลชนที่มีกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนมากหลังไหลเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศและแหล่งชุมชนท้องถิ่นต่างๆ โดยแสวงหาทางเลือกใหม่ในการวางแผนการท่องเที่ยว การจัดระบบการจัดการและการกำหนดเงื่อนไขในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเป็นเงื่อนไขของการลบสิ่งการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งการเพิ่มพูนรายได้จาก การท่องเที่ยวที่อาจละเลยการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ดังนั้น แนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนา การท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรต้องมีแนวทางในการจัดการ ดังนี้ คือ

- 1) ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและ ติดตามประเมินผล โดยให้มีแผนงาน โครงการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
- 3) พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและ ยืดระยะเวลาการอยู่ในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นการเพิ่มการใช้จ่าย นั้นหมายถึง การเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับแหล่ง ท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
- 4) พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายบริการการท่องเที่ยวและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามา มีส่วนร่วม
- 5) พัฒนาการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ โดยการสร้างเครือข่าย กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม
- 6) วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการจัดทำงบประมาณในการพัฒนา โดย กำหนดไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะใช้งบประมาณจาก หน่วยใด จะขอรับการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- กาญจน สวนประดิษฐ์. (2533). *พีตาโชน: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย*.
(Unpublished aaster's thesis). มหาลัษศรีนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพมหานคร.
- จริยวัฒน์ โลหะพูนตระกูล. (2553). *การพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน ด้วยการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดย
ชุมชน กรณีศึกษาลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. รายงานการวิจัย.
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. สมุทรปราการ.*
- พัชรีย์ ดันดิวิภาวิน. (2557). *การเปิดเสรีอาเซียนในมิติของทุนทางสังคมของผู้สูงอายุไทย. วารสารบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 8 (1) (มกราคม-เมษายน 2557), 237-238.*
- เรืองเดช ปิ่นเจียนชัย. (2542). *นิทานพื้นบ้านลาว. (เล่ม 1) . นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา
ชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.*
- ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย. (2549). *แนวทางการ
วางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: บริษัท แสงสว่างเวิลด์เพรส จำกัด.*
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2545). *แนวทางการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์
เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัย เพื่อการพัฒนาประเทศไทย.*
- สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2547). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.*
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560). *เอนกธรรมทัศน์. พิจารณาสังคมไทยด้วยภูมิปัญญา ความหวัง และกำลังใจ. กรุงเทพฯ:
สถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ชาติ วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต.*